

quoddam bonum. Atqui consequens est absurdum. Ergo et antecedens.

199. Resp., *Neg. mai.*; *conc. min. Neg. cons.* Sane Sapientia, Bonitasque Dei non expostulant, ut Deus efficiat mundum omnium possibilium optimum, sive *absolute* optimum¹, sed tantum ut quemcumque mundum ex omnibus possibilibus efficere velit, ipsum efficiat *relative*, nempe *in genere suo* optimum, quatenus ei omnia largiri debet, per quae et omnem illam perfectionem, cuius natura eius capax est, assequatur, et ad ultimum eius finem, qui est manifestatio Bonitatis Dei, perfectum ordinem habeat. Illud autem omittendum non est, perabsurdam esse rationem, qua Leibnitiis propositionem *maiores* sui argumenti probavit, quia bonum, et malum *privative* sibi opponuntur, ac proinde prorsus repugnat ullum bonum, prout est bonum, esse malum, aut ullum malum, prout est malum, esse bonum.

¹ Cf s. Bonav., loc. cit., q. II ad arg.

ANTHROPOLOGIA

INTRODUCTIO

1. Homo omnia, quae in reliquis naturis rerum adhuc observavimus, in se exquisitori modo continet¹, atque ob suam facultatem intelligendi particeps est proprietatum, per quas substantiae intellectuales, sive Angeli caeteris rebus creatis excellent²; quocirca ipse annulus est, quo natura visibilis cum invisibili copulatur, ut unica inde universitas rerum creaturarum efficiatur³. Hinc tractatio de homine a *Cosmologia*, ut diximus⁴, segregatur, atque peculiarem Philosophiae partem, quae *Anthropologia* vocatur, sibi propriam habet. In hac tractatione primo explicabimus quidquid ad unionem animae, et corporis in homine spectat; deinde inquiremus 1° in quo essentia animae humanae consistat; 2° utrum, necne anima sit immaterialis; 3° quatenam sit origo animae; 4° utrum, dissoluto corpore, anima superstes sit, an cum corpore pereat.

CAPVT PRIMVM

Quatenam sit animae, et corporis unio in homine inquiritur

ART. I. *Substantialis animae, et corporis unio in homine adstruitur*

2. Communis vulgo hominum persuasio est hominem non esse solam animam, aut solum corpus, sed aliquid, quod ex anima, et corpore conflatur⁵; siquidem nemo, quantumvis plebeius, cadaver, aut animam a corpore separatam hominem appellat, latumque discrimen inter *cadaver, animam, et hominem* non a-

¹ Hinc homo *μικροκόσμος*, *parvus mundus*, dictus est, quia, ut s. Thomas advertit, « omnes creaturae mundi quodammodo inveniuntur in eo »; I, q. XCI, a. 1 c.

² Cf s. Aug., *De Civ. Dei*, lib. IX, c. 13, n. 3.

³ Cf Nemes., *De natura hominis*, c. 1. — ⁴ Pag. 86.

⁵ De Dicearcho, aliisque paucis antiquis, et recentibus Materialistis, qui in homine corpus tantum admiserunt, alias disseremus.

gnoscit. Verum, quoniam unitas, ut in *Ontologia* vidimus¹, est vel substantialis, vel accidentalis, non convenit inter omnes Philosophos, utrum unitas hominis, sive, ut aiunt, *compositi humani* sit substantialis, an accidentalis. Et sane non pauci inter antiquos, recentesque vel aperte professi sunt animam *per accidens* cum corpore coniungi, vel hominem ita definivere, ut nullam rationem corporis haberent. Nos primum substantialem, seu naturalem unionem animae cum corpore in homine adstruimus, deinde quaedam contra oppositas sententias adnotabimus.

3. S. Thomas de unione animae cum corpore disserens, ait: « Ex anima, et corpore constituitur in unoquoque nostrum duplex unitas naturae, et personae² ». Veritas huius theoriae, quae in tota media aetate viguit, et iam a ss. Patribus, aliisque antiquis Scriptoribus³, post Aristotelem, tradita fuerat, sequentibus propositionibus a nobis demonstratur:

4. Prop. 1^a. *Corpus, atque anima in homine adeo inter se coniunguntur, ut ex ipsis una natura, seu una substantia completa constituatur.*

Probatur. Ea, quae sunt diversae naturae, unam, eandemque actionem exercere non possunt. Atqui anima, et corpus, quae in se seorsum consideratae sunt diversae res, habent in homine operationes utrique communes. Ergo corpus, et anima in homine adeo inter se coniunguntur, ut ex ipsis, velut ex duabus substantiis incompletis, una substantia completa, sive una natura constituatur⁴. *Minor* probatur praecipue ex sensationibus, quae non sunt solius animae, aut solius corporis, sed utriusque. Re quidem vera sensationes non sunt solius corporis, quia cum ipsa sit operatio immaterialis, a solo principio materiali, cuiusmodi est corpus, proficisci nequit⁵; id quod experientia comprobatur, quia corpus, postquam anima ab eo seiuncta est, nihil sentire experimur. Neque sunt solius animae, quippe quod, cum

¹ Cap. III, art. 1, p. 19.

² III, q. II, a. 1 ad 2.

³ Cf. prae caeteris s. Iustinum (*Fragm. libri De resurr. carnis*, n. 8), Athenagoram (*De resurr.*, c. 12, 13, 18, et 21), s. Irenaeum (*Contr. Haeres.* lib. II, c. 13), Tertullianum (*Adv. Marcion.*, lib. XV, c. 37), et s. Aug., (*De Civ. Dei*, lib. XIX, c. 3; *Epist. III ad Nebrid.*, n. 4, et alibi).

⁴ *Contr. Gent.*, lib. II, c. 57.

⁵ Cf. *Dynam.*, c. III, art. 4, p. 115-116, vol. I.

anima sit immaterialis, res materiales nihil in ipsam *per se*, sive *immediate* agere possunt¹.

5. Itaque « neutrum (*neque corpus, neque anima*)² habet speciem completam, sed utrumque est pars unius naturae² ». Quapropter homo nec corpus, nec anima est, sed aliquid tertium, quod ex utroque componitur³. Id ex ipsa notione *corporis animalis* clare intelligitur; siquidem corpus animatum non est solum corpus, quia corpus per se est expers animae, seu vitae, nec sola anima, quia anima est naturaliter incorporea, sed aliquid tertium ex eo exurgens, nempe corpus, quod anima informat.

6. Prop. 2^a. *Ex anima, et corpore unica persona in homine efficitur.*

Probatur. Operationes in qualibet natura tribuntur *supposito*, seu *personae*, secundum illud Scholae, quod in *Ontologia* statuimus, *Actiones sunt suppositorum*⁴. Atqui in unoquoque nostrum unum, idemque est illud, cui operationes animae, et corporis tribuntur. Ergo ex anima, et corpore una persona in homine constituitur. Veritas *minoris* ex interna experientia constat. Et sane nos in nobis ipsis experimur, illud, quod in nobis intelligit, et vult, esse idem ac illud, quod sentit, nutritur, deambulat: unde unusquisque nostrum sicut dicit, *ego volo*, et *ego intelligo*, ita dicit quoque, *ego patior*, *ego deambulo*, aut aliud huiusmodi. Atqui illae operationes sunt solius animae; hae autem animae, et corporis, quod anima informat. Ergo unum, idemque esse in homine illud, cui operationes animae, et corporis tribuntur, experientia interna constat.

7. Praeterea, haec personae unitas, quae ex anima, et corpore efficitur, ex iis, quae in praecedenti propositione statuimus, valde confirmatur. Re quidem vera, anima, et corpus sunt substantiae incompletae, quae unicam substantiam completam, seu compositum substantiale, quod dicitur homo, efficiunt. Atqui persona debet esse substantia completa, seu perfecta⁵; substantiae

¹ « Nihil corporeum potest imprimere in rem incorpoream »; I, q. LXXXIV, a. 6 c. Cf. *Dynam.*, *ibid.*, p. 113, et art. 6, p. 119, vol. I.

² *Contr. Gent.*, lib. IV, c. 35.

³ « Ex hac, inquit Tertullianus, duplicis substantiae (*animae et corporis*) congregatione confectus est homo »; *De poenit.*, c. III.

⁴ Cap. VII, art. 5, p. 49. — ⁵ Cf. *Ontol.*, loc. cit., p. 48.

autem incompletae in composito substantiali perficiuntur. Ergo ex anima, et corpore unica persona in homine efficitur ¹.

ART. II. *Nonnulla adversus Philosophos, accidentalem animae, et corporis unionem asserentes, adnotantur*

8. Inter veteres Philosophos, qui unionem animae cum corpore veluti accidentalem habuere, praecipue memoratur Plato. Sane ipse dixit animam cum corpore, tanquam motorem cum mobili, coniungi, eoque tanquam herum servo, artificem instrumento, vel musicum lyra uti. Hinc hominem non esse aliud, nisi *animam*, sensit.

9. Ex multis argumentis, quibus s. Thomas hunc Platonis, eiusque sectatorum errorem confutavit, haec duo afferemus: 1° Corpus in homine speciem suam sumit ab anima, cum qua copulatur; ipsum enim ex eo, quod copulatur cum anima, a ceteris corporibus specie differt, atque *humanum* vocatur. Atqui, si anima ad corpus, tanquam motor ad mobile, se haberet, corpus ab anima speciem suam sumere non posset; propterea quod motor est extra mobile, illud autem, a quo res speciem suam sumit, essentiam rei constitui, tunc proinde intrinsecus rei inesse debet. Ergo anima ad corpus, tanquam motor ad mobile, sese habere nequit.

2° Mobile non ita a motore pendet, ut per unionem cum ipso incipiat esse, et per separationem ab ipso esse desinat. Atqui corpus humanum ex eo, quod cum anima coniungitur, esse incipit, et statim ac anima ab ipso separatur, desinit. Ergo rursus patet animam cum corpore in homine non ita se habere, sicut motor se habet ad mobile ².

¹ a In puris hominibus ex unione animae, et corporis constituitur persona »; III, q. II, a. 5 ad 1.

² *Contr. Gent.*, lib. II, c. 57. Illud etiam adnotare praestat, quod ex eo, quod anima corpore, veluti instrumento, utitur, animam corpori, veluti motorem mobili, coniungi perperam infertur. Nam, quamvis corpus possit dici instrumentum animae, quia anima organis illius ad operationes vegetativas, et sensitivas exerendas utitur; tamen tenendum est corpus, ut s. Thomas advertit (III, q. II, a. 6 ad 4), non esse instrumentum, quod per accidens cum anima coniungitur, sed quod unam hypostasim cum anima efficit. Hoc quidem ab ipsa natura sensationum perspicitur. Nam principium sensationum non est sola anima, aut solum corpus, sed *coniunctum*, seu anima, et corpus. Atqui intelligi nequit animam, et corpus esse simul principium sensationum, nisi dicatur animam cum corpore ita

10. In philosophia recenti Cartesius essentiam animae in cogitatione, seu in complexione omnium actionum animae positam esse putavit; et quoniam homo ex eo est, quod cogitat, animam esse hominem deduxit ¹. Quod si anima est homo, ipsa non constituit cum corpore unam substantiam completam, sed est per se solam substantia completa; proindeque cum corpore secundum accidens, non vero secundum substantiam, coniungitur ².

11. Iam falsum esse pronuntiatum, cui haec Cartesii sententia innititur, nempe essentiam animae in cogitatione, seu in complexione omnium operationum eius cum intellectivarum, tum sensitivarum positam esse, alibi ostendimus. Hic dumtaxat istud breve afferimus argumentum: Homo dicendus est constitui non ex eo, quod est solius animae, sed ex eo, quod est simul animae, et corporis, si aliquas operationes exerat, quae non sunt solius animae, sed animae simul et corporis; non possent enim huiusmodi actiones communes esse animae, et corpori, nisi unio substantialis inter animam, et corpus existeret. Atqui re ipsa aliquae operationes hominis non sunt solius animae, sed animae simul, et corporis, nempe operationes vegetativae, et sensitivae ³. Ergo homo non est, ut Cartesius voluit, sola anima, sed ex anima, et corpore substantialiter copulatis componitur ⁴.

12. Philosophos, qui post Cartesium harmoniam inter cogitationes animae, et motus corporis iis systematis explicarunt, quibus unio substantialis animae, et corporis tollitur, hic omittimus; nam de his in sequenti Capite agendum nobis erit.

13. De Kantio etiam, qui *τὸ ἐγώ*, seu hominem ne in anima quidem, prout haec est subiectum cogitans, sed in sola conscientia suarum cogitationum posuit ⁵, nihil dicimus; nam contra

coniungi, ut unam substantiam constituent, alioquin unicum principium esse non possent. Corpus igitur non aliud instrumentum animae dici potest, quam quod ad unam, eandemque hypostasim efficiendam cum ipsa concurrat.

¹ *Les principes de la phil.*, part. I, § 8, et 9.

² Hinc vides Cartesium, cum docuit unionem animae, et corporis esse substantialem, verbo ipsam asseruisse, re autem negasse.

³ *Qq. dispp.*, q. un., *De An.*, a. 2 c.

⁴ Accedit quod, observante sancto Damasceno, eorum, quae idem sunt, eadem est definitio; atqui definitio animae non convenit homini. Ergo anima non est homo. Vid. *Dialect.*, c. 10.

⁵ Hanc sententiam Kantii, quam breviter exposuit Franckius (*Diction.*

istam opinionem eadem valent argumenta, quibus *personam* non posse defini *naturam sui consciam* ostendimus¹; quippe quod *τὸ ego* secundum Kantium, aliosque nuperos re ipsa non aliud, nisi *personam*, denotat.

14. Denique Rosminius docuit *τὸ ego* non esse solam animam, uti Cartesius opinatus est, neque solam conscientiam, uti Kantius contendit, sed esse animam, prout conscia sui ipsius est; nam « subiectum humanum tum evadit *ego*, cum per diversas operationes internas suarum facultatum conscientiam sui assequitur² ». At Rosminius duo confudit, quae valde diversa sunt, scilicet id, ex quo *τὸ ego* constituitur, atque id, quo *τὸ ego* cognoscitur. Certe nemo inficiatur *τὸ ego* non posse ad actualem sui cognitionem ante pervenire, quam super operationes suas reflectatur; at nemo etiam non videt *τὸ ego* non posse super operationes suas reflecti, nisi iam existat; proindeque ipsum revera existere, antequam conscientiam sui assequatur. Iam si *τὸ ego* existit, antequam conscium sui fiat, ipsum non potest defini, quemadmodum a Rosminio definitum est, *subiectum, pro ut sui conscium est*.

CAPVT II.

Quomodo unio animae cum corpore efficiatur, inquiritur

ART. I. Doctrina Aristotelico-Scholastica rationis momentis propugnatur

15. Si exploratum omnibus esse debet animam cum corpore ita coniungi, ut unicam completam substantiam cum eo constituat, valde difficile intellectu est, observante s. Augustino³, quomodo illa unio substantialis efficiatur. Nihilominus Scholastici, Aristotelis, ipsiusque s. Augustini doctrinis adiuti, de modo, quo anima, et corpus unicum compositum substantiale effi-

des scienc. phil., art. *Moi*), Terentius Mamianus inter Italos sectatus est in suo opere, *Il rinnovamento della filos. in Italia*, part. II, c. 4, § 3, et c. 7, § 7, Firenze 1836.

¹ Cf *Ontol.*, *ibid.*, art. 6, p. 50. — ² *Psicol.*, Defn. XIII, § 55.

³ « Modus, ait, quo corporibus adhaerent spiritus, et animalia fiunt, omnino mirus est, nec comprehendi ab homine potest, et hoc ipse homo est »; *De Civ. Dei*, lib. XXI, c. 10.

ciunt, theoriam concinnarunt, quae cuilibet solidae, et cuiusdam momenti difficultati aditum praecludit. Quae theoria huc redit, quod nempe, sicut quodlibet compositum naturale ex materia, et forma substantiali, ita compositum substantiale, quod homo dicitur, ex corpore, quod se habet sicut materia, et anima rationali, quae est eius forma substantialis, exurgit.

16. Rem ita se habere sequentibus propositionibus a nobis demonstratur:

Prop. 1^a. *In composito humano anima est forma substantialis corporis.*

Probat. Anima, et corpus in homine ita uniantur, ut unam substantiam completam, unamque personam constituent. Atqui id non aliter fieri potest, quam si anima ad corpus, veluti forma substantialis ad materiam, se habeat. Ergo anima est forma substantialis corporis¹.

17. *Minor* demonstratur hoc modo: Unio substantialis, quae efficitur, ut duae res in unam substantiam ex duabus compositam coalescant, expostulat, ut una illarum sit principium, quo esse alterius determinatur, proindeque ut una illarum esse actuale non habeat in se, sed ab altera accipiat; nam si ambae proprium esse actuale haberent, illarum unio foret accidentaliter, non vero substantialis. Atqui id, quod esse actuale, sive actum per se non habet, sed ab altero in se recipit, dicitur *materia*; atque illud, quod esse actuale, sive actum dat alteri, dicitur *forma*². Ergo non potest agnosci unitas naturalis, et personalis in homine, quam admittendam esse ostendimus, nisi talis coniunctio inter animam, et corpus agnoscat, ut inter sese veluti forma, et materia sint.

18. Animam autem, non autem corpus, esse formam patet 1° ex eo, quod corpus ab anima, et non anima a corpore speciem suam sumit³; 2° ex eo, quod si corpus partem formae, non autem materiae in homine expleret, ipsum foret principium, quo homo vivit; at hoc fieri nequit, quia corpori per se inspecto nec vivere, nec esse principium vivendi convenire potest, alioquin omne corpus oporteret esse vivens, vel principium vitae⁴.

¹ Hoc argumentum adducimus contra illos, qui unionem naturalem, et personalem animae, et corporis, saltem verbo, admittunt.

² Cf *Cosmol.*, c. I, art. 3, p. 97 sqq.

³ *Qq. disp.*, q. un., *De Sp. cr.*, a. 2 c. — ⁴ I, q. LXXV, a. 1 c.